

Stockholm den 14 mars 2024

Sammanfattning av KLYS presentation för näringsutskottet den 12 mars 2024

KLYS utgör en samlad röst för yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Genom våra 14 medlemsorganisationer företräder vi nästan 30.000 yrkesverksamma kulturskapare inom olika konstområden. Våra yrkesgrupper utgör kärnan i de kulturella och kreativa branscherna, där de allra flesta är frilansare i någon form, ofta med eget företag. Det är dessa yrkesmänniskor som **skapar innehållet och värdet** i den kulturella och kreativa sektorn. Därför är goda villkor för kulturskapare avgörande för att de här branscherna ska kunna utvecklas och blomstra.

De senaste åren har varit väldigt tuffa för kulturlivet i Sverige, i synnerhet för kulturskaparna. Under pandemin tvingades en del lämna branschen, medan andra är kvar och kämpar på med att återhämta sina verksamheter, samtidigt som en ekonomisk kris med kraftig inflation påverkar arbetsmarknaden inom de här näringarna.

UPPHOVSRÄTTEN

En grundläggande förutsättning för att hela kulturbranschen ska fungera är en **upphovsrätt** som ger upphovspersoner och utövande konstnärer möjlighet att träffa **skäliga avtal** och få **rimligt betalt för sitt arbete**. Därför välkomnade KLYS det EU-direktiv om upphovsrätt, som blev svensk lagstiftning 1 januari 2023.

Direktivet syftar till att skapa en bättre balans mellan parterna på upphovsrätts-marknaden och innebär bl a att en kulturskapare vid licensiering rättigheter ska ha **rätt till skälig ersättning, rätt till information om vilka intäkter verket genererar och rätt att justera en ersättning som kommit att bli oproportionerligt låg**. Även om direktivet som sådant har sina brister – det är t ex inte direkt tillämpligt på förvärvare av rättigheter i senare led, t ex streamingtjänster – såg vi från kulturskaparhåll en stor potential när det skulle genomföras i Sverige. Men trots direktivets intentioner och vissa faktiska förbättringar i den svenska upphovsrättslagen, ser vi hittills ganska få positiva effekter av lagstiftningen för våra grupper.

- Antalet buy outs (friköp), dvs totala utköp av rättigheter utan möjlighet till royalties, har **inte minskat**, snarare tvärtom. Våra motparter vill ha fler rättigheter till lägre ersättning. Upplåtelseperioderna har dessutom blivit längre, inte kortare.
- Vi kan inte heller se några större förbättringar när det gäller **insyn** i hur kulturskapares verk och prestationer används och genererar intäkter. Vår förhoppning var att **transparensen** för kulturskapare skulle öka.
- Vissa förvärvare av rättigheter (inkl skattefinansierade sådana) hävdar att de **inte omfattas** av lagstiftningen, eftersom de inte anser sig ha några intäkter som hänför sig till dessa rättigheter.

De här effekterna beror dels på **svagheter i det svenska genomförandet av direktivet**, dels på att den nya lagstiftningen **inte tolkas och tillämpas som det var tänkt** av vissa parter på marknaden.

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Marknaden behöver därför styras upp, och kulturskapare kommer att behöva gå till domstol för att få den nya lagstiftningen prövad. Att gå till domstol är dock en dyr och mödosam väg för enskilda kulturskapare, som vi helst vill undvika. Det är inte heller ett lämpligt och hållbart sätt att lösa ett marknadsproblem.

Vi menar att **kompletterande lagstiftning på området är nödvändig**, inte minst när det gäller att **säkerställa skäliga ersättningar till upphovspersoner och utövare utmed hela näringskedjan**, inklusive från streamingtjänsterna. Nu faller en stor del av marknaden utanför den nya lagens tillämpningsområde. Den så kallade ersättningsrätts-utredningen SOU 2022:23 misslyckades häromåret med att ge oss verktyg för just detta. Det måste ges bättre förutsättningar för kulturskapare och deras företrädare att **träffa hållbara avtal direkt med användare av rättigheter i senare led**, t ex genom att **ge stöd i lagstiftning för breda avtalslösningar, som till exempel så kallade avtalslicenser**.

ARTIFICIELL INTELLIGENS

Ett aktuellt upphovsrättsligt problem som vi vet att näringsutskottet också diskuterar just nu är **artificiell intelligens i förhållande till upphovsrätt**. KLYS har nyligen tagit fram en **strategi**, se bilaga, där vi tydliggör våra budskap i de här frågorna. En särskild problematik för oss är den omfattande användningen av upphovsrättsligt skyddade verk för **inläring av så kallad generativ AI**, som sker **utan vare sig tillstånd från, ersättningar till eller transparens för upphovspersoner och utövare**.

Här behövs **tydliggöranden i upphovsrättslagstiftningen** om vad som ska gälla vid träning av generativ AI. Den inskränkning som finns i upphovsrättslagen för så kallad text och datautvinning – som också är ett resultat av EUs upphovsrättsdirektiv - ska enligt KLYS inte gälla för generativ AI. Det kan i vilket fall som helst **inte anses vara förenligt med upphovsrättsens sk trestegstest** att använda sig av yrkesverksamma kulturskapares skyddade verk och prestationer i sådana sammanhang, utan tillstånd och skälig ersättning.

Det upphovsrättsliga systemet ska fungera som ett kretslopp där de som skapar konstnärliga och litterära verk ska få ta del av de värden som genereras senare i det kulturella ekosystemet.

Avslutningsvis vill KLYS uppmana näringsutskottet att ta med er vår beskrivning av läget och våra synpunkter i det fortsatta arbetet med upphovsrätt och med kulturella och kreativa näringar. Regeringen presenterar inom kort sin **nationella strategi för kulturella och kreativa branscher** som ni i näringsutskottet kommer att ta del av under våren. Ett viktigt medskick i det fortsatta arbetet med strategin är behovet av ökad kunskap och information om upphovsrätten, både inom offentlig förvaltning och på marknaden. PRV kan ha en viktig roll här, men då är det viktigt att myndigheten tillförs ordentligt med resurser och kompetens på området. Det är viktigt att offentliga aktörer generellt föregår med gott exempel när det gäller tillämpning av upphovsrätten.

För KLYS

Ulrica Källén
Verksamhetsledare KLYS

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR